

СЕКЦИЯ 7. Международная экономика

ГЛОБАЛЬНА КРИЗА ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ НАСЛІДОК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Вітер І.І.

провідний науковий співробітник

ДУ Інститут всесвітньої історії НАН України,

к.е.н., старший науковий співробітник

Основною рисою глобальної економічної кризи виступає її *невід'ємність від глобалізації*, виходячи з природи останньої. Адже глобалізація, як будь-яке складне і багатоаспектне явище, має певні наслідки, які, ураховуючи її зміст, суттєво впливають на історичні долі цілих народів на всіх континентах землі. Але якщо більшість учених одностайні щодо існування глобалізації і навіть її сутності, то думки їх щодо наслідків глобалізації часто діаметрально протилежні. На жаль, тенденції сучасного світового розвитку свідчать на користь противників глобалізації й не дають підстав для оптимістичних висновків: сьогодні близько 850 млн. чоловік страждають через недостатнє харчування, 880 млн. позбавлені медичної допомоги, 885 млн. дорослих людей неграмотні, більше 100 млн. дітей не відвідують школу [1].

При дослідженні негативного впливу глобалізації на процеси зародження й розвитку глобальної економічної кризи слід розрізнити два взаємопов'язаних, але різних аспекти: *рівень злиденності* всередині країн і в світовому масштабі та *дивергенцію доходів* різних груп населення знову ж всередині країн і в світі в цілому. Саме тому негативні наслідки глобалізації можна поділити на дві великі групи – посилення несталості економіки та поглиблення нерівномірності розвитку.

Що стосується *першої групи проблем*, то існує чітка різниця між несталістю кон'юнктури і економічною нестабільністю. Якщо *нестабільність* зазвичай асоціюється з проблемами фінансово-бюджетної стабілізації та зниження інфляції, то *несталість* пов'язується з непередбаченими і несподіваними коливаннями основних

макроекономічних параметрів (ВВП, валютних курсів, процентних ставок, умов торгівлі тощо). Коли в їх змінах не відстежується певна модель, економічні агенти не можуть прогнозувати тенденції розвитку і в господарському житті починає домінувати атмосфера невизначеності. За таких умов скорочуються інвестиції і під загрозою опиняється довготермінове зростання. Економічні кризи стають дедалі жорстокішими і викликають масштабніші негативні наслідки. Фінансова криза 2008-2009 рр. – яскравий приклад та наслідок такої економічної нестабільності та несталості економіки: за роки кризи дохід на душу населення знизився практично в усіх країнах світу, число безробітного населення збільшилося в усьому світі на 67 млн. чол. [2, С. 6].

Але розширення масштабів злиденності в глобальному масштабі продовжується і в так званий посткризовий період. Так, протягом 2012 рр. прояви глобальної рецесії набули подальшого розвитку, економічне зростання виявилось нижчим, ніж прогнозувалося раніше, а ризики – вищими. Не вдалося повною мірою вирішити головні проблеми глобального економічного розвитку: врегулювання кризи єврозони та відновлення стійкого зростання економіки США, зниження темпів економічного зростання світової економіки та рівня зайнятості, високий рівень державного боргу в одних країнах і необхідність переорієнтації національної економіки інших із зовнішніх на внутрішні джерела зростання, вразливість фінансової системи тощо. Ці тенденції збереглися і в 2013 р. Саме тому ООН знизила прогноз зростання світової економіки в 2013 р. з 2,4 до 2,3%, а в 2014 р. – з 3,2% до 3,1% [3].

Аналізуючи цю групу наслідків глобалізації, можна сказати, що вони відображають *абсолютний вимір* світового розвитку, характеризують глобальну економіку в цілому, нестабільність якої певною мірою викликана причинами об'єктивного характеру.

Друга група негативних наслідків глобалізації стосується нерівномірності розвитку окремих країн. Однією з характерних рис глобалізації є диференціація світового простору, яка посилює негативні наслідки для менш розвинених країн. У світі постійно виникають маргінальні зони, ізольовані від позитивного впливу глобалізації, що призводить до розширення і поглиблення прірви між країнами розвинутого «центру» (або «ядра») і капіталістичної периферії.

Зазначимо, що ця група наслідків також витікає з природи глобалізації: глобальна економіка не є загальнопланетарною, вона не охоплює всі економічні процеси, не включає у свою діяльність всіх людей і всі території, хоча її непрямий, опосередкований вплив дуже сильний і зачіпає, по суті, кожного. Глобальна економіка сегментарна і призводить до сегментації світового простору на самих різних рівнях. «Фундаментальна асиметрія» розділяє не тільки країни, вона поширюється і на регіони всередині країн, охоплюючи окремі галузі, офшорні зони і навіть міста. Сегменти територій і люди, що мають для глобальної економіки високу цінність, включаються у світову економічну мережу, а регіони, де створюються і привласнюються багатства, які не мають такої цінності, – виключаються з неї. Інтеграція на сьогоднішній день зовсім не виключає конкуренції, навпаки – конкуренція має тепер загальнопланетарні масштаби і стає, мабуть, ще більш жорстокою. Оскільки ситуація в мережі швидко змінюється, це призводить країни, регіони і населення в постійний рух, в стан нестійкості [4].

Особливо гостро це явище проявилось наприкінці ХХ ст. За даними ПРООН, «частка 20 % найбіднішого населення світу в глобальному доході скоротилася з 2,3% в 1960 р. до 1,1 % в 1994 р. Відношення доходу 20 % найбагатшого населення Землі, так званого «золотого мільярду», до доходу 20 % найбіднішого населення планети становило 30:1 в 1960 р., 60:1 в 1990 р. і 90:1 в 1999 р. З кінця 90-х рр. глобалізація утверджує на планеті «суспільство 20:80»: багаті країни з 20 % населення світу мають 80 % світового ВВП, а бідні країни з населенням 80 % від світового – лише 20 % [5].

На жаль, у ХХІ ст. ця проблема не тільки не була вирішена, а ще й загострилась: сьогодні країни «золотого мільярду» споживають 58% світових енергоресурсів, 65% електроенергії, 87% автомашин, 74% телефонів, 46% м'яса і 84% паперу. У той же час на їх частку припадає понад 53% загального обсягу викидів вуглекислого газу, а на частку найбіднішої п'ятої частини світового населення – лише 3% [6]. Абсолютний розрив у рівні душевих доходів між розвиненими і країнами, що розвиваються, продовжує зберігатися, деякі позитивні зрушення досягнуті в основному завдяки високим економічним темпами зростання в Азії (насамперед у Китаї та Індії), між тим у злиднях живе 42% населення

в Нікарагуа і Гондурасі, 62 % населення Болівії. У цілому ж в зоні бідності або за її межею в світі знаходиться більше 3 млрд чол. [4].

Аналізуючи природу наслідків другої групи, можна дійти висновку, що вони відображають **відносний вимір** світового розвитку, характеризують структуру глобальної економіки, а її нерівномірність викликана, перш за все, причинами суб'єктивного характеру.

Між двома групами негативних наслідків глобалізації існує певні **взаємозалежність та взаємозв'язок**. Якщо бідність в світі скорочується, зменшується й поляризація суспільства, якщо поширюється – поляризація збільшується. В той же час не слід забувати, що й розвиток високорозвинених країн не стоїть на місці і також впливає на розрив у доходах. Цей факт треба враховувати при здійсненні компаративного аналізу країн стосовно рівня їх доходів. Щоб розрив між багатими та бідними скорочувався, необхідно, щоб економіка бідних країн розвивалася *більш швидкими темпами*, ніж економіка багатих. Ігнорування цього факту приводить до хибних висновків.

Ми припускаємо, що в ті моменти історичного розвитку, коли обидві групи негативних наслідків сягають своїх пікових максимумів, і виникають світові кризи. Але сьогодні, в умовах світ-системи глобалізму, протиріччя глобалізації постійно загострюються, а негативні наслідки поглиблюються й поширюються на всі країни без виключення. Тому можна зробити висновок, що **глобальна криза виступає невід'ємною складовою і закономірним наслідком глобалізації**.

Попри зусилля світової спільноти мінімізувати негативні наслідки глобалізації, сьогодні ані міжнародні інститути, такі, як ООН, МВФ, Світовий банк, ані уряди країн світу не можуть вирішити цю проблему. Як зазначають експерти ВЕФ, можливості урядів реагувати на глобальні ризики й нові економічні потрясіння впали до критично низького рівня, а можливості існуючих систем глобального управління недостатні для боротьби з глобальними ризиками. Отже міжнародне співтовариство терміново потребує **глибокої перебудови світової економічної системи**, трансформації механізмів дієвої співпраці в найбільш кризових сферах людського розвитку, нових підходів до вирішення сукупності ризиків, які постають перед людством. Необхідне об'єднання людства на основі усвідомлення загальних інтересів і загальної відповідальності перед майбутніми поколіннями. Світ

потребує перевлаштування на гуманніших і демократичніших принципах. Більшість прогнозів розвитку світової цивілізації в ХХІ ст. ґрунтується на тому, що людство знайде вихід з нинішньої кризи на шляху трансформації сучасного світу на засадах соціальної справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисенко М.Б., Разумова Т.О. Уровень жизни, неравенство и человеческое развитие. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.ru/presentations/Uroven_jizni.ppt.
2. Цели развития тысячелетия: доклад за 2013 год. ООН, Нью-Йорк, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.un.org/ru/millenniumgoals/pdf/Russian2013.pdf
3. За матеріалами: РБК-Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/economics/1562780-oon-pogirshila-prognoz-zrostannya-svitovoyi-ekonomiki-u-2013-2014-rokah>
4. Тупики глобальной экономики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kabbalah.info/rus/content/view/frame/109625?rus/content/view/full/109625&main>
5. Діалектика глобалізації в контексті екологічного імперативу / Ю. Туниця, Е. Семенюк, Т. Туниця // Вісн. НАН України. – 2008. – № 2. – С. 8-24.
6. Факти про бідність Програма розвитку ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.un.org.ua/files/povertyfact_rus.doc